

ΘΕΜΑ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Το περιεχόμενο και η σημασία της ιστορικής γνώσης
(τι είναι Ιστορία;, χρήση και κατάχρηση της Ιστορίας, γιατί Ιστορία στο σχολείο;).

Ο ιστορικός ερευνητής και ο ρόλος του.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ;

Στο συγκεκριμένο ερώτημα έχουν δοθεί και συνεχίζουν να δίνονται δεκάδες ή εκατοντάδες ορισμοί.

Επιλέγουμε και παρουσιάζουμε κάποιους από αυτούς, ώστε να μπορούμε να διαμορφώσουμε μια συνολική και κατά το δυνατό τεκμηριωμένη εικόνα για το τι είναι η Ιστορία, η επιστήμη δηλαδή που καλούμαστε να θεραπεύσουμε, υπηρετώντας την

- είτε ως έρευνα / αντικείμενο διδασκαλίας (ακαδημαϊκή Ιστορία),
- είτε ως αντικείμενο διδασκαλίας στο Σχολείο (σχολική Ιστορία),
- είτε ως αυτό που καλείται δημόσια Ιστορία.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ;

Η Ιστορία είναι μια συνεχής διαδικασία αμοιβαίας δράσης ανάμεσα στον **ιστορικό** και στα **γεγονότα** του, ένας ατέρμονος διάλογος ανάμεσα στο **παρόν** και το **παρελθόν** (E.H. Carr)

Το άθροισμα όλων των πιθανών ιστοριών, μια συλλογή εργαλείων και απόψεων, χθесινών, σημερινών και αυριανών (F. Braudel)

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ;

- › Η Ιστορία είναι η τέχνη να θέτεις νέα προβλήματα-ερωτήματα στα ανεξάντλητα στοιχεία/μαρτυρίες του παρελθόντος, πράγμα που σημαίνει ότι έχουν διαμορφωθεί καινούργιες προσδοκίες και νέα δεδομένα.
- › Η Ιστορία είναι μια Κοινωνιολογία, μια Ανθρωπολογία, μια Οικονομία, μια Γεωγραφία, μια Θεολογία, μια Πολιτική, μια Ιατρική, μια Φαρμακολογία, μια Δημογραφία κ.λπ., που -κατά κανόνα- βασίζεται σε στοιχεία του παρελθόντος.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ;

Η Ιστορία γεννήθηκε από τη στιγμή που ο άνθρωπος αισθάνθηκε την ανάγκη να ανακοινώσει στους σύγχρονούς του και να κληροδοτήσει στους μεταγενέστερους ό,τι θεωρούσε αξιομνημόνευτο και καλλιεργήθηκε λίγο πολύ από όλους τους λαούς που ανέπτυξαν αξιόλογο πολιτισμό.

Η Ιστορία εμφανίζεται από τη στιγμή που οι άνθρωποι αρχίζουν να σκέφτονται για το πέρασμα του χρόνου, με ορόσημα όχι τις φυσικές διαδικασίες –τον κύκλο των εποχών, τη διάρκεια ζωής του ανθρώπου– αλλά μια σειρά από συμβάντα στα οποία οι ίδιοι παίρνουν συνειδητά μέρος και τα οποία μπορούν συνειδητά να επηρεάσουν.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ;

- › Η Ιστορία είναι η κατεξοχήν κοινωνική επιστήμη, εφόσον προσφέρει τη δυνατότητα μιας ευρύτατης προβληματικής για τις πράξεις των ανθρώπων, σε συνάφεια, σε συνοχή ή και σε σύγκρουση με τις πράξεις των συνανθρώπων.
- › Είναι και η κατεξοχήν κριτική επιστήμη, εφόσον απαιτεί τεκμηρίωση, επαλήθευση και εξονυχιστική διερεύνηση του κάθε υλικού της (Ε. Αρβελέρ).

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ;

Η Ιστορία είναι

- κατανόηση των ανθρώπινων πράξεων στο παρελθόν,
- επίγνωση της ανθρώπινης κατάστασης στο παρελθόν,
- αντίληψη για το πώς οι ανθρώπινες συνθήκες άλλαζαν μέσα στο χρόνο,
- ευαισθητοποίηση στο πώς οι άνθρωποι αντιμετώπιζαν και βίωναν γεγονότα στο παρελθόν.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ;

Βασικά συστατικά /
εργαλεία της ιστορικής
επιστήμης

ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Όταν οι άνθρωποι μιλούν (όπως κάνουν συχνά) για την ανάγκη μιας «σωστής» Ιστορίας, στην πραγματικότητα εννοούν την ιστορία όπως εκείνοι τη θέλουν και όπως τους αρέσει.

Σχολικά βιβλία, πανεπιστημιακά μαθήματα, κινηματογράφος, βιβλία, ηρώα, αίθουσες τέχνης και μουσεία έχουν όλα κατά διαστήματα εμπλακεί σε διαμάχες που αφορούν τόσο το παρόν και τα ενδιαφέροντά του όσο και το προσχηματικό ζήτημα της Ιστορίας.

ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ιστορία και πολιτική

Όταν ασχολούμαστε με το παρελθόν, όταν αποφασίζουμε ποια εκδοχή του θέλουμε ή τι θέλουμε να θυμόμαστε και τι να ξεχνάμε, η κατάληξη μπορεί να έχει μεγάλη πολιτική βαρύτητα.

Οφείλουμε να αντισταθούμε στις μονόπλευρες (μέχρι και λανθασμένες) εκδοχές της Ιστορίας που κυκλοφορούν στο ευρύ κοινό. Αν δεν το κάνουμε, επιτρέπουμε στους ηγέτες και στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης να χρησιμοποιούν την Ιστορία, για να υποστηρίξουν ψεύτικες διεκδικήσεις και να δικαιολογήσουν κακές και ανόητες πολιτικές.

ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Παραμορφωμένη Ιστορία: μαρτυρίες που αποσιωπήθηκαν, παραμορφώθηκαν, παραποιήθηκαν, διαστρεβλώθηκαν.

Μερικές φορές η παραμορφωμένη Ιστορία κατασκευάζεται με τα ευγενέστερα κίνητρα, για να αναπτύξει την υπερηφάνεια μεταξύ εκείνων που υπέφεραν πολύ και που ζουν μέσα σε μια βαθιά αίσθηση ότι είναι ταπεινωμένοι και ανίσχυροι.

ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ένα από τα πιο χρήσιμα «καθήκοντα» της Ιστορίας είναι να μας κάνει να καταλάβουμε με ποιο τρόπο οι περασμένες γενιές, με ζήλο, εντιμότητα και μόχθο, επιδίωξαν στόχους που φαίνονται τώρα σε μας λανθασμένοι ή επαίσχυντοι.

Έχουμε κακή χρήση (κατάχρηση) της Ιστορίας, όταν οι άνθρωποι προσπαθούν να αγνοήσουν ή ακόμη και να αποκρύψουν μαρτυρίες, που θα μπορούσαν να ανταγωνιστούν και να ανατρέψουν την άποψη που εκείνοι προτιμούν για το παρελθόν.

ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Πολλές φορές η Ιστορία χρησιμοποιείται σαν μια σειρά ηθικών αφηγήσεων, με σκοπό την ενδυνάμωση της αλληλεγγύης της ομάδας ή για να εξηγήσει πώς αναπτύχθηκαν σημαντικοί θεσμοί (π.χ. «κοινοβούλιο») ή/και έννοιες (π.χ. δημοκρατία).

Δεν είναι, ωστόσο, Ιστορία μια απλή αφήγηση, η οποία ισοπεδώνει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας και δεν αφήνει χώρο για διαφορετικές ερμηνείες του παρελθόντος.

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Για την ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης των πολιτών.

Ιστορική σκέψη: κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και τη σύνδεση αιτίων και αποτελεσμάτων.

Ιστορική συνείδηση: κατανόηση της συμπεριφοράς του ανθρώπου σε συγκεκριμένες καταστάσεις και προοπτικές για την εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς στο παρόν και στο μέλλον.

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Η καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης συνδέεται με έναν από τους γενικότερους σκοπούς της Εκπαίδευσης: την προετοιμασία συνειδητών πολιτών (ιστορικός γραμματισμός, ιστορική κουλτούρα, πολιτειότητα).

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

- Η πίστη πως από κάπου ήρθαμε είναι στενά συνδεδεμένη με την πίστη πως κάπου πάμε.
- Μια κοινωνία που έχει πάψει να πιστεύει στην ικανότητά της να προοδεύει στο μέλλον, γρήγορα θα πάψει να ασχολείται και με την πρόοδό της κατά το παρελθόν...
- Η άποψη που έχουμε για την Ιστορία, αντανακλά την άποψή μας για την κοινωνία (E.H. Carr).

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Ασχολούμαστε με την Ιστορία, γιατί είμαστε ιστορικά όντα. Αυτό σημαίνει ότι η εμπειρία του χρόνου, που μετατρέπεται μέσα από την αναδρομική (retrospective) θέαση του παρελθόντος σε συνείδηση της χρονικότητας, ώστε να διευκολυνθεί ο προσανατολισμός στον άξονα του χρόνου (η ιστορική συνείδηση), αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του ανθρώπινου είδους, διότι **δίνει νόημα στη σχέση του ανθρώπινου όντος με τον εαυτό του** (με το παρελθόν του) (P. Ricouer).

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Η Ιστορία διδάσκεται και επειδή μέσω αυτής

- Ι. αναπτύσσεται και καλλιεργείται η προϋπάρχουσα διανοητική δεξιότητα των μαθητών, που ανταποκρίνεται στη θεμελιώδη ανάγκη κάθε ανθρώπου **να δώσει νόημα** στον κόσμο και στον εαυτό του,

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

2. αναπτύσσονται και καλλιεργούνται οι κριτικές, ερμηνευτικές και επικοινωνιακές-εκφραστικές δεξιότητες των μαθητών, με αφετηρία τη μελέτη του Άλλου, αλλά και της ιστορικότητας του ίδιου του συλλογικού εαυτού, στο χρόνο και στο χώρο,
3. οι μαθητές στοχάζονται για το ιστορικό πλαίσιο του κόσμου στον οποίο ζουν, αλλά και για την προσωπική σχέση τους με αυτό το πλαίσιο, αποκτώντας έτσι σταθερά σημεία αναφοράς και προσανατολισμού (Γ. Κόκκινος).

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

- › Αν δε γνωρίζεις την ιστορία του άλλου, δε θα καταλάβεις τις αξίες του, τους φόβους και τις ελπίδες του ή τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να αντιδράσει σε κάποια ενέργειά σου.
- › Υπάρχει ένας τρόπος για να έχεις λανθασμένη αντίληψη των πραγμάτων: αυτός είναι να θεωρείς δεδομένο ότι οι άλλοι λαοί είναι ακριβώς σαν εσένα.
- › Η γνώση της Ιστορίας μπορεί να βοηθήσει στην αποφυγή γενικεύσεων που διατυπώνονται από «ειδικούς», απρόθυμους να μελετήσουν.

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Η μελέτη της Ιστορίας είναι χρήσιμη και αναγκαία όπως ο καθρέφτης του αυτοκινήτου: αν κοιτάζεις μόνο πίσω, θα προσγειωθείς σ' ένα χαντάκι· αλλά βοηθά να μάθεις από πού ήρθες και ποιοι άλλοι βρίσκονται στον ίδιο δρόμο με σένα (J.L. Gaddis).

Αλλαγή – συνέχεια: πώς θα καταλάβεις την ανεργία, τον αλκοολισμό, το δικαίωμα ψήφου, τους πολέμους κ.λπ., χωρίς ιστορικά ντοκουμέντα, που υποδεικνύουν τις αιτίες γι' αυτές τις εξελίξεις;

«ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Ο Osborne αναφέρει τρία διακριτά πρότυπα διδασκαλίας:

α) το συμβατικό, εθνοκεντρικό, ηρωοκεντρικό πρότυπο, που αποσκοπεί στη διαμόρφωση συλλογικής ταυτότητας,

β) το πρότυπο της Νέας Διδακτικής, το οποίο προωθεί πρωτίστως τις διανοητικές δεξιότητες (διαδικασία της μάθησης) και δευτερευόντως το γνωστικό περιεχόμενο (δηλωτική γνώση) και

γ) το πρότυπο που ωθεί το μαθητή στην ερευνητική διαδικασία, η οποία, έχοντας ως πρωταρχικό στόχο την ιστορική σκέψη, συμβάλλει στη δημιουργία ενός ενεργού δημοκρατικού πολίτη.

Προφανώς, ο συνδυασμός των τριών φαίνεται να διαμορφώνει έναν ιδανικό τρόπο προσέγγισης του διδακτικού αντικειμένου της Ιστορίας.

π

ΓΙΑΤΙ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΣΤΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ;Επειδή η
Ιστορία:

1

- παρέχει στον άνθρωπο ή στο έθνος «ταυτότητα» , δηλαδή τα διακριτικά γνωρίσματα του αισθήματος της ενότητας και του «ανήκειν» , τα οποία είναι ανθρώπινη ανάγκη,

2

- εξάπτει το ενδιαφέρον και την περιέργεια, κινεί συναισθήματα συμπάθειας ή αντιπάθειας για πρόσωπα και καταστάσεις του παρελθόντος,

3

- παρότι εμφανίζεται ως άχρηστη, μέσα σε έναν πλήρως χρησιμοθηρικό κόσμο, ωστόσο, δίνει κίνητρο και ενδιαφέρον στον άνθρωπο, εφόσον απαιτεί (και προϋποθέτει) έρευνα για την αλήθεια.

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

- Όταν ο ιστορικός δεν ξέρει για τι ψάχνει, τότε δεν ξέρει και τι βρίσκει.
- Δεδομένο; Όχι- δημιούργημα του ιστορικού.
- Δεν είναι το παρελθόν που γεννά τον ιστορικό. Είναι ο ιστορικός που προκαλεί τη γέννηση της ιστορίας.

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

- Ο ρόλος του ιστορικού δεν είναι να περιουλλέξει τους προβληματισμούς και τις μεθοδολογίες των επιμέρους επιστημών, αλλά να καταφέρει, σε μια υπέρτατη σύνθεση, να δημιουργήσει έναν νέο ιστορικό λόγο. Το έργο είναι δύσκολο και δεν υπακούει σε καμία συνταγή· γι' αυτόν ακριβώς το λόγο είναι και σαγηνευτικό (Ν. Σβορώνος).
- Ο ιστορικός δεν είναι υποχρεωμένος να απεκδυθεί την προσωπικότητά του, προκειμένου να αντιμετωπίσει κριτικά τις πηγές του· αντίθετα, οφείλει να αντιπαραβάλει τις προσωπικές του υποθέσεις με τα τεκμήρια που έχει συγκεντρώσει και να οδηγηθεί σε συμπεράσματα (F. Dosse).

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

- Ο ιστορικός γενικά δεν πρέπει να ψεύδεται, αλλά ούτε και να πλανάται.
- Ας έχει στο μυαλό του ο ιστορικός ότι ενώ οι φωτογραφίες μπορεί να μην ψεύδονται, οι ψεύτες μπορεί να φωτογραφίζουν (L. Hine).
- Από τον έντιμο «επαγγελματία» ιστορικό δε θα δεχθείς δογματικές και απόλυτες ιστορικές κρίσεις και γενικεύσεις, όπως λ.χ. «μύθος η προσφορά της Εκκλησίας και του Πατριαρχείου στους υπόδουλους της Τουρκοκρατίας»· ή «η Ελληνική Επανάσταση του '21 είναι τέκνο της Γαλλικής Επανάστασης του 1789»· ή «η Ρωσική Επανάσταση του 1917 οφείλεται στην ηλιθιότητα του Τσάρου και στη μεγαλοφυΐα του Λένιν» (Γ. Παπαϊωάννου).

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

- Ο ιστορικός ξέρει ότι το ιστορικό γεγονός είναι αποτέλεσμα της επιλογής του, μέσα στο πλήθος των πραγματικών γεγονότων, που δεν είναι όλα ιστορικά.
- Η επιλογή αυτή καθορίζεται κάθε φορά, σε κάθε εποχή, από τη δυνατότητα κατανόησης της λειτουργίας ενός γεγονότος στη συνολική εξέλιξή του.

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

«Το χρώμα του αλόγου του Μ. Ναπολέοντα ή η μύτη της Κλεοπάτρας δεν απασχολούν το ιστορικό αλλά τον ανεκδοτολόγο· ο κατάλογος των εδεσμάτων του τραπεζιού του Λουδοβίκου του ΙΔ' ή του Κωνσταντίνου του Μονομάχου ή ενός μοναχού της λαύρας δε μπορούν αυτά καθαυτά να κηρυχθούν σε ιστορικά γεγονότα,

εκτός αν ενταχθούν σε γενικότερες σειρές με σκοπό της διαγραφής του διαιτολογίου μια εποχή και, σε τελευταία ανάλυση, τη γνώση της παραγωγής μιας εποχής και τη διαφορά στη διατροφή των διαφόρων κοινωνικών τάξεων κ.λπ.» (Ν. Σβορώνος).